

Тамара Морина
Учитељски факултет,
Универзитет у Београду

Прегледни рад
Методичка теорија и пракса број 2/2019.
УДК: 37.016:003-028.31
стр. 237-250.

ПРЕТЧИТАЛАЧКЕ ИГРЕ У ПРОЦЕСУ ИСТРАЖИВАЊА

Резиме: У раду су приказани фрагменти пројекта којима ћемо покушати да представимо начин остварења одређених циљева нових *Основа програма предшколског образовања и васпитања* (2018). Кроз њихово разматрање, истакнуте су најважније окоснице пројекта у којима је фокус на подстицању развоја ране писмености, за које је било значајно формирати истраживачки однос према проблему и открити начине усмеравања пројекта (процеса истраживања). За стварање „проблемске ситуације“ изабрали смо *Огласе „Шумских новина“* и *Огласе „Купусног листа“*, Бранка Ћопића. У раду су описане вредности поменутих уметничких текстова, као и начини на које су они у деци будили потребу за игром заснованом на језичком истраживању. У њему нам је акценат био на развијању претчиталачких компетенција, које су децу водиле до нових интересовања и до жеље да се игра прошири и практичним истраживањем. Циљ је да се представи како су претчиталачке активности подстакле децу да садржаје и материјале сагледају са становишта других развојних области и да граде нова сазнања развијањем различитих потенцијала. За остварење поменутог циља издвојили смо практичне примере којима ће се приказати различити начини усмеравања пројекта, током којих смо се трудили да полазимо од детета, као јединственог и целовитог бића.

Кључне речи: рана писменост, процес истраживања, усмеравање пројекта, проблемска ситуација, потенцијал за интегрисање.

УВОД

Према новим *Основама предшколског образовања и васпитања* (2018), васпитач развија програм кроз стратегије које се односе на: планирање, заједничко развијање програма и праћење/вредновање кроз документовање. Једна од основних карактеристика заједничког планирања програма јесте подржавање дечје иницијативе, а уз њу такође велики значај има непосредно консултовање са децом. То може бити свакодневна рутина остварена кратким разговором, а која нам је често од великог значаја за упознавање са неограниченим начинима дечјег поимања света. Имајући у виду да се дете посматра као биће са креативним потенцијалом за изражавање на много различитих начина, јасно је да, осим консултовања кроз разговор, не треба запоставити неке друге могућности. Понекад је потребно да се подстичу различите експресивне активности у којима нам се дечја перспектива може додатно приближити – нпр. изражавање идеја покретом, звуком, цртежом, сликом... Васпитачу то може послужити као основа за осмишљавање пројекта или правац ка којем се постојећи пројекат може усмерити. Деца неретко током свакодневних животних активности или слободне игре исказују своја осећања и мисли, а неке од њих је значајно забележити или снимити диктафоном, уколико се одлучимо за такву врсту документовања процеса. Неопходна су знања о различитим поступцима и техникама планирања, праћења, документовања и вредновања у развијању програма. Она се односе на једно од три подручја компетентности васпитача и усмерена су на развијање професионалне праксе (в. *Правилник о стандардима компетенција за професију васпитача и његовог професионалног развоја*, 2018: 3).

Пројекат је започет проблемском ситуацијом од које полазимо и формирањем истраживачког односа према њој. Када се каже проблемска ситуација, у питању је ситуација у којој пред децу стављамо нешто што буди њихова интересовања и потребу да истражују. Постоје различити начини стварања „проблема истраживања“, а велика је предност то што се они не морају стварати појединачно, већ могу бити комбиновани. На пример, децу често „провоцирају“ и подстичу на истраживање различити предмети чија је намена непозната (или је само делимично позната), занимљива питања, игре, текстови... Да бисмо сагледали различите могућности уношења провокација у групу, пратили смо развијање пројекта и о томе водили стручне белешке. Трудили смо се да негујемо постојећа и подстичемо нова интересовања деце, на основу чега би требало усмеравати процес. Један од могућих начина за стварање истраживачког односа према проблему може бити коришћење књижевних текстова. Осим што негују добробит детета (в. Стојановић, 2019: 45—47), чиме се остварује један од најважнијих циљева *Основа програма предшколског образовања и васпитања* (2018), они стварају могућност за подстицање претчиталачких способности. Рана читалачка писменост, као основа учења и развоја, значајно ће допринети потпунијем развоју дечје самосталности и разумевању сопствених потреба. Томе доприноси чињеница да је

говорни развој узајамно повезан са интелектуалним, емоционалним, сензо-моторним и социјалним. С обзиром на то да дете учи у ситуацијама које се заснивају на игровном обрасцу, претчиталачке компетенције ће се такође развијати кроз игру. Ако се одаберу подстицајни књижевни текстови који покрећу дечју машту, овакве игре могу послужити као проблемска ситуација од које би се пошло приликом отварања пројекта. На тај начин би се могли створити услови да деца основне језичке јединице (гласове, слоге, речи, реченице и слова) доживљавају као недовољно познате игровне материјале које треба испитати, али и као нешто чиме можемо да се играмо на различите начине – нпр. стварање сликоприче (в. Мићић, 2019: 189—191) деца могу доживети као врсту стваралачке игре у којој се изражавамо сликама које лепимо или речима које записујемо на одговарајућем месту. У истој игри, деци може бити занимљиво то што неке речи слично звуче, па се игра може проширити нпр. играма римом, у којима би предмети могли да представљају слова која се подударају. На тај начин ће дечји доживљај уметничке вредности књижевног текста и развијање претчиталачких компетенција бити међусобно испреплетени.

Планирање пројекта би требало да буде флексибилно, као што је и сама природа људског бића. У његовим различитим фазама се преплићу и подједнако уважавају различите области развоја, што детету омогућава да учи интегрисано, повезујући и испољавајући различите димензије својих потенцијала. Игра, такође по својој природи флексибилна и динамична, омогућиће детету да себи додели различите улоге у којима ће своје потенцијале моћи да испољи кроз многобројне начине изражавања. Тако ће потпуније разумети себе, а свет сагледавати из различитих перспектива. Када се детету нека од поменутих перспектива учини недовољно познатом, она ће „провоцирати“ и спонтано будити потребу да нешто открије, истражи или представи.

У раду су представљени одабрани аспекти пројекта који је настао у вежбаоници, под менторством проф. Вишње Мићић, у летњем семестру школске 2019. године. Пројекат је настао у сарадњи са колегиницама Аном Марковски, Бојаном Докмановић и Милицом Васиљевић. Реализован је у ПУ „11. април“, у вртићу „Маја“, кроз четири посете групи деце од 5 до 6 година.

Формирање истраживачког односа

Почетак пројекта подразумевао је стварање провокације и проблема у одабраној васпитној групи, а кроз то и формирање истраживачког односа према проблему. Кроз разговор са децом могло се приметити да реч „истраживање“ поистовећују с речју „тражење“ (нечег што је изгубљено)¹:

¹истрага: *истраживање, испитивање, анализа какве појаве: интензивне истраге у науци; тражити: настојати пронаћи некога (који се изгубио, скрива се и сл.) или нешто (што је затурено,*

Ја сам истраживао неку награду. Истраживао сам је када сам ишао да играм фудбал.

Важно је напоменути да се у васпитној групи са којом смо радили претходно радило према моделу Б, што није подразумевало уношење проблемских ситуација и истраживачког односа према „проблеми“. Оно долази са новим Основама², са којима се први пут сусрећемо и које овим радом покушавамо да применимо. Децу смо водили ка самоконструисању знања разговором о ономе што наш посао подразумева, па су самостално дошла до закључка да се истраживање може односити и на: сакупљање различитих материјала, њихово проучавање и испробавање, посматрање лупом, двогледом... Одлучили смо да се на овом кратком разговору о истраживању зауставимо и да на интересовањима која су се пробудила темељимо даљи ток пројекта. Деца су открила само „део“ занимљивог истраживања којим се бавимо, а убрзо примећујемо да почиње да се буди њихово интересовање и потреба да учествују у том процесу.

За стварање проблемске ситуације искористили смо *Огласе „Купусног листа“* и *Огласе „Шумских новина“*, Бранка Ћопића. У игри смо замишљали да нам огласи стижу у новинарску редакцију и да је наша улога да их истражимо. Њихова функција је била двострука и остваривала се истовремено: читање/слушање огласа послужило је као велики подстицај за децу да уђу у имагинарни свет и у игру у којој су огласе могла да доживе и тумаче на свој, јединствен начин. Кроз то су дубље ушла и у улогу коју имају у игри коју смо назвали *истраживачко новинарство*. У тој игри, огласи су били подједнако подстицајни и за истраживање у језичком смислу, што је деци омогућило један нов приступ проблемској ситуацији³. Започели смо реконструкцијом дечје теорије о томе шта оглас представља (*У огласу се напише да изнајмљујеш кућу*) јер су огласи били другачији од онога што смо очекивали. Садржај огласа, њихово представљање⁴, као и присуство идиома били су за децу необични и подстицајни за истраживање. Присуство идиома децу је подстакло на тумачење текста и на откривање загонетног значења онога што нам ликови из огласа говоре. Због тога можемо рећи да су се имагинарни свет ликова из огласа и наш, такође имагинарни свет игре улога⁵ током целог пројекта међусобно преплитали. На тај начин је садржај огласа омогућио да деца изаберу сегменте огласа којима ће испунити своју игру улога, али и да истовремено

изгубљено, скривено и сл.)

(Матица српска, Речник српскога језика, 2011: 477. и 1304).

²*Основе програма предшколског образовања и васпитања* (2018): Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

<https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org/serbia/files/2018-05/Osnove-diversifikovanih-programa-PVO.pdf>

³Кроз имагинарни свет и игру улога спонтано се прожимају семантичке, синтаксичке и претчиталачке активности.

⁴Драматизацијом, сликопесмама, видео-клиповима које шаљу читаоци...

⁵ У којој највеће место заузима истраживање у језичком/семантичком смислу (читање и тумачење огласа кроз претчиталачке активности).

дубље уђу у свет књижевног текста (в. Стојановић, 2019: 45–47).

Термин *истраживање* указује на један од најзначајнијих начина учења предшколског детета (Павловић Бренеселовић и Крњаја, 2017: 22) јер се тиме сазнање самоконструираше.

Приликом осмишљавања пројекта, деци смо се представили као студенти који се поред факултета баве и истраживачким новинарством (истражујемо за „Купусни лист“). На почетку пројекта деци смо рекли да је и за нас смер истраживања непознат и да ће нам бити потребна њихова помоћ. На тај начин смо деци показали *личну упитаност* и *истраживачки однос према проблему*, што нам је било у фокусу током целог пројекта.

Било је познато да ће истраживање *Огласа „Купусног листа“* и *Огласа „Шумских новина“* водити томе да деца кроз претчиталачку игру самостално прочитају текст или делове текста представљене сликом (в. Мићић, 2019: 189—191), да открију од којих се делова реченица састоји и које је њено скривено значење (кроз упознавање са идиомима). Ту је истраживање било усмерено на језички/семантички смисао, што нам је била основа за даље истраживање у којем смо тежили откривању дубљег смисла огласа – кроз њихово тумачење. Деца су била посебно мотивисана да уђу у истраживање (тумачење) огласа након што су одређене делове самостално прочитала и открила од којих се језичких јединица огласи састоје. Пратиле смо дечје реакције и бележиле нова интересовања, што нам је било од значаја за даље осмишљавање истраживачких активности у оквиру пројекта.

Иако нам је било познато да ће се истраживати и откривати претходно наведено, симулирале смо атмосферу неизвесности. Пред децом смо глумиле збуњеност и несигурност по питању значења огласа који су стигли у нашу измишљену новинарску редакцију. Огласи су представљали почетак истраживања, који је за нас (студенте) био познат и делимично испланиран. Почетак је организован као *вођена игра* у којој деца истражују значење огласа, кроз семантичке вежбе. Јасно је да се овде ради о истраживању кроз игру⁶, у којој ми водимо процес тако да деца самостално конструишу ново знање, што прописују нове *Основе предшколског образовања и васпитања* (2018).

Неке од поменутих карактеристика игре исцрпљене су и кроз прву фазу пројекта (први сусрет са децом), кроз истраживачки однос према проблему усмерен ка различитим правцима и са различитим циљевима. Као што је поменуто, један од њих се односио на поетизоване огласе које смо тумачили са децом. *Имагинарни свет* у који смо ушли подразумевао је да су деца свесна да је то игра и да наше улоге новинара нису стварне. Деца су се посветила тумачењу огласа и замишљању да су њихове улоге стварне и важне. У тим улогама можемо уочити још неколико одлика игре. Једна од њих је *истраживање социјалних светова и односа са људима*. Деца су се сусрела са

⁶„Када се каже игра, мисли се на истраживање социјалних, материјалних и имагинарних светова – идеја, предмета, правила, осећања, покрета, односа са људима.“ (Павловић Бренеселовић и Крњаја, 2017: 37).

новом врстом игре у којој су била вођена жељом да буду колеге, слични одраслима и да њихова новинарска редакција буде успешна. Усмерили смо процес ка подстицању развоја социјалне и емоционалне компетентности, што је добробит која се пројектним приступом негује у заједници (Павловић Бренеселовић и Крњаја, 2017: 31). Деца су сарађивала и тимски радила на решавању одређених проблема. Током развијања пројекта, сарадња између деце је постајала све чвршћа и сматрали су је потребнијом него на почетку. Пример учвршћивања сарадње током овог пројекта може се видети у предлогу деце да смислимо назив за наш заједнички часопис/дечје новине. Када су деца схватила да не могу да се договоре, група деце је предложила да гласамо и донесемо заједничку одлуку. У томе је јасно приказана потреба за демократским односима и једнакошћу, који представљају важне аспекте пројектног приступа којима смо тежили. С једне стране, деца су подржала наш предлог игре која се тиче новинарске редакције, у чему је видљиво да им је пријатно током тимског рада и сарадње на основу договора, без инсистирања на такмичарском односу. С друге стране, показала су иницијативу да се игра обогати новим начинима и правцима истраживања.⁷

Усмеравање пројекта и процеса истраживања

Било је потребно да откријемо шта је то што нам текст нуди, а чиме можемо кроз игру подржати и покренути претчиталачке активности деце. У томе је било важно да направимо избор којим ће се подржати дечја *интересовања* и потреба да истражују. Деца су имала посебну улогу у усмеравању пројекта. То су чинила директно (предлозима, идејама, начинима решавања проблема), али и индиректно (реакцијама, неочекиваним одговорима и њиховим теоријама о свету).

Кренули смо од питања шта за њих подразумева реч *часопис*:

У часопису се налазе задаци и лавиринти које треба да пређеш.

У часопису се налазе задаци у којима нешто решаваши бојицом.

У њима се налази нешто што треба да се повеже и обоји.

Деца су у том разговору показала радост и узбуђење, а убрзо су нам предложила да смишљамо и правимо задатке за читаоце нашег часописа. Бележили смо дечје одговоре и реакције на задатке о којима се говорило, јер су то били почeci дечјег усмеравања пројекта. Док су говорила о игри „лабиринт“⁸, деца су била узбуђена и желела су да са нама поделе искуство стечено у таквим врстама игара. Ово прво дечје усмеравање је било потребно подржати, са чиме смо почеле већ наредне недеље када

⁷Након разговора о могућим наставцима *Алисе у Земљи чуда* и његовог „објављивања“ у часопису, деца су предложила да се поред текста нађу и њихови цртежи. Подржале смо њихов предлог, па смо истог дана радили на илустрацијама за часопис повезујући их са претходно осмишљеним текстом.

⁸Деца су рекла да им је то омиљени задатак из дечјег часописа, као и то да повремено праве и прелазе лавиринте у дворишту вртића. Претпостављамо да се то односило на полигон који је био направљен у облику лавиринта.

смо донеле нове огласе. Деца су желела да почнемо са прављењем задатка *Пређи лавиринт*. Кроз то се могло приметити да се труде да буду прецизна током повлачења линија оловком, што је добар графомоторички подстицај јер се кроз игру припремају за почетно писање. Осим тога, потрагу за сличицама које ће служити иконичком представљању речи у сликопесми⁹ поставили смо као изазов у простору – кроз својеврсни полигон у форми лавиринта (*Шумски лавиринт*). Тиме је омогућена интеграција покрета и иконичког представљања речи. Интеграција је остварена током прелажења шумског лавиринта, када смо опонашали начин кретања шумских животиња, прескакали препреке (моделе жбуна, баре, цвећа) и провлачили се кроз њих.

Усмеравали смо процес ка интегрисању различитих садржаја, па смо ситуацију цртања и прелажења лавиринта, осим са становишта графомоторике и физичког васпитања, осветлили са још једног – математичког становишта.¹⁰ Тако смо инструкцијама водили једни друге кроз шумски лавиринт, проналазили сличице на одређеним местима и на крају их лепили на одговарајући део сликопесме (огласа за истраживање).

Деца су повезивала сличице ликова који се јављају у истом огласу и тако самостално стварала визуелни приказ, који им је био од помоћи за даље тумачење. Да бисмо истражили случај „Поклон“, деца смо понудиле слике којима су представљене реченице:

Дечак шутира лопту.

Бака кува ручак.

Лопта разбија прозор.

Бака грди дечака.

Дечак плаче.

Деца су имала задатак да распореде слике помоћу којих ће представити редослед могућих догађаја, а затим да: 1. формулишу потпуне, граматички исправне реченице помоћу визуелног приказа (са поменутих слика); 2. да открију узрочно-последичне везе које се јављају у тексту; 3. да на основу тога даље тумаче текст (открију и друге могуће разлоге за то што бака поклања свог унука Перу).

За разлику од претходног примера, нешто тежи задатак за децу било је тумачење огласа „Продаја“ јер уз њега нисмо имали визуелне подстицаје, већ смо оглас тумачили на основу прочитаног. Деца су састављала и проширивала реченице. Развијање осећаја за реченицу и тумачење огласа међусобно су се преплитали, али се

⁹Сликопесмом смо приказали *Огласе „Шумских новина“*, тако што смо лепили слике (речи) на одговарајуће место у непотпуној сликопесми.

¹⁰Упознавање са просторним релацијама и релацијама положаја, кроз прелажење лавиринта на основу вербалних и визуелних инструкција које даје друго дете тј. изабрани пар.

дешавало и да се међусобно условљавају¹¹, што је појачавало децју мотивацију у замишљеним улогама истраживача.

Значајно је рећи да је у овим играма био заступљен тимски рад у којем се развија осећај заједништва. Деца у том процесу разговарају и договарају се, радују се туђим успесима, траже и пружају помоћ својим другарима. Томе је допринела организација игре у којој сви имамо једнаке улоге истраживача за наш заједнички часопис. Тежили смо истом циљу, али важније од тога – процес је био циљ (в. Павловић Бренеселовић и Крњаја, 2017: 25). У том процесу је осим поменутих социјалних добробити стално подстицано још нешто што је често изгледало неприметно и спонтано, али је подједнако важно – подстицање развоја ране писмености (в. Мићић, 2019: 171—173). Израда и решавање задатака такође су били значајни за децу, јер смо кроз графомоторичку игру били усмерени на правилно држање оловке, спретност у повлачењу линија, координацију покрета. Децје еуфоричне реакције на овакве задатке отвориле су нам и нове могућности за стварање другачијих врста задатака који су деци занимљиви, а који подразумевају коришћење оловке. Те нове могућности су деца и даље настављала да усмеравају.

Током једне игре у оквиру пројекта, деца су радо говорила о празнику Дан жена који нам се ближи – кога желе да обрадују, шта су почели да праве... Током овог разговора примећујемо да су посебно срећна јер су им претходни дани протекли у духу празника и стваралачких активности, па смо одлучили да то подржимо. У овом случају, деца су несвесно усмерила пројекат – нису нам директно рекла шта желе да раде, већ су њихове реакције на ову тему представљале *усмеравање*. Подржали смо га тако што смо деци понудили нове материјале (цвеће и боје).¹² Тада смо извели експеримент у којем смо пратили процес и начин промене боје цвета, кроз упознавање са деловима биљке кроз које боја пролази. Једна група деце је рекла да цвет може да се обоји само ако његове латице умочимо у чашу са бојом, а друга група је рекла да ће боја проћи кроз стабло. Испробали смо оба начина и упоредили. Симулирали смо процес неизвесности, иако смо знали да ће за промену боје бити потребно мало више времена. Трудим се да негујемо радозналост деце кроз подједнако учествовање у њиховом ишчекивању. Деца су током целог дана пратила смењивање боја, а затим и прекинула активност како бисмо се окупили око цвећа и заједно радовали успешном експерименту.

¹¹На пример, током стварања сликопесме је било потребно довршити реченицу додавањем слике (речи) која недостаје, па смо тек онда могли разумети и тумачити оглас. То се може видети у издвојеним стиховима огласа *Нуди се директор*, где су подвучене речи представљене сликом:

*Шећерне ствари његов су сектор,
зато би радо био директор
негде у селу или у граду,
а у фабрици за чоколаду.*

¹² Овде увиђамо на који начин спољашње околности усмеравају интересовања деце. Претпразнично расположење у пројекат су уносила деца, иако оно није планирано.

У оваквим активностима је било важно да унапред размишљамо о додатним материјалима и ресурсима којима ћемо моћи да подржимо дечја интересовања, која су нам била основа за усмеравање и планирање пројекта.

Ово су само неки фрагменти пројекта који су издвојени јер се у њима јасно могу видети предности усмеравања од стране деце, посебно ако се упореде са стриктним држањем унапред одређеног плана активности. Дечје жеље су биле задовољене, било је могуће да слободно испоље своје осећање када осете потребу, као и то да цео процес буде слободнији и сличнији свакодневном искуству деце.

Претчиталачке вежбе у процесу истраживања

Сва четири сусрета су подразумевала ненаметљиво буђење потенцијала за говорни развој деце – кроз семантичке, синтаксичке и претчиталачке вежбе, али и кроз друге, спонтане видове богаћења дечјег речника и коришћења различитих функција језика. Може се издвојити игра у којој смо процес усмеравали ка претчиталачким активностима, на које су деца веома лепо реаговала.

Потенцијал за интегрисање у контексту холистичког приступа васпитно-образовном раду представља концепт који васпитачима пружа могућност за унапређење праксе: „Он подразумева свест васпитача о могућностима да у оквиру истог сегмента пројектног процеса проблемска ситуација интегрисано подстиче различите развојне аспекте код деце или да предмет истраживања расветљава са становишта различитих научних дисциплина.“ (Мићић, Јанковић, Стојановић). На примеру следеће игре може се видети откривање потенцијала за интегрисање других развојних области, тј. посматрање ситуације са различитих становишта, као и дечје усмеравање пројекта о којем је било речи. Један део пројекта подразумевао је детективску истрагу у дворишту вртића, а ту игру („случај за истраживање“) назвали смо „изгубљени шумски плодови“. За децу је био велики подстицај само то што смо им рекле да је истрага обустављена када су чули да у нашем вртићу већ постоји група која се бави истраживачким новинарством. У овој игри, која је уједно била и припрема за претчиталачке вежбе, појавили су се потенцијали за интегрисање других области које је било потребно забележити. Кроз манипулацију предметима из природе (жиревима, кестењем, шишаркама, лешницима) били смо усмерени на подстицање развоја ране писмености. Деца су у игри замишљала да су ове плодове изгубиле шумске животиње и да ћемо их обавестити тако што ћемо овај случај објавити у нашем часопису. Међутим, сетили смо се да не познајемо језик животиња, као и то да оне немају своје писмо, па смо одлучили да их о изгубљеним плодовима обавестимо „тајним језиком“. Тајни језик је овде подразумевао визуелно приказивање језичких јединица (гласова у речи), помоћу шумских плодова који су представљали слова (в. Мићић, 2019: 176—180. и Милатовић, 2013: 108—133). Помоћу ових плодова деца су симболички представљала речи: кестен, жир, шишарка и лешник, а затим пребројавала гласове од којих се ове речи састоје. У

тој игри, ређали смо кестен до кестена и изговарали гласове: к-е-с-т-е-н, а затим исто то, са преосталим шумским плодовима.

У овој игри, усмереној првенствено на развијање претчиталачких компетенција, откривамо и потенцијале за интегрисање других области. Након детективске истраге у којој су плодови сакупљени, био је добар тренутак да их истражимо: да откријемо сличности и разлике, њихове називе и истражимо чији су то плодови. То би могло бити обогаћено истраживањем дрвета и његових делова, с обзиром на то да је плод само један део. Када бисмо обезбедили додатне ресурсе (фотографије, сликовне енциклопедије, видео-клипове и сл.) могла би се успешно остварити интеграција упознавања околине. На тај начин бисмо обогатили започету детективску истрагу, у којој су деца била веома мотивисана за истраживање. Интеграција која је остварена односи се на развој почетних математичких појмова – кроз упоређивање (величина и облика), класификацију шумских плодова по корпицама, а затим и током симболичког представљања речи, када деца пребројавају шумске плодове, ређају их по дужини док замишљају да су то тајне речи, упоређују дужине тих „речи“¹³. Деца су наставила међусобно да разговарају о шумским животињама чије смо плодове пронашли, а већ приликом следећег сусрета су имала прилику да о њима сазнају нешто више.

У новој игри били смо усмерени на претчиталачке вежбе, са подстицајем у *Огласима „Шумских новина“* Бранка Ћопића. Пошли смо од проблемске ситуације у којој се штампарија шумских животиња покварила, па смо били у улози њихових помагача у исправљању грешака. Кроз ову игру дат је допринос развоју компетенција које су у основи читања и писања (разумевању појмова реч, глас и слово). Да бисмо мотивисали децу и подстакли их да уоче речи које недостају у сликопесмама/непотпуним огласима (прилог 1), одлучили смо да направимо драматизацију. Наизменично су се појављивале животиње (лутке на штапу) које нам се обраћају. Осим поменуте функције драматизације, она нам је помогла и да се позабавимо тумачењем говора ликова, када интонацијом изазовемо сумњу у оно што нам ликови говоре. На пример: лија позива гуску да јој врати изгубљено перо. Након драматизације, деца су самостално тумачила текст и закључила да нпр. лија не жели да врати перо гуски, већ да је поједе. Тумачење текста их је додатно мотивисало за даље истраживање огласа, посебно за етичку и психолошку карактеризацију.

Током ове игре користили смо сличице које су представљале иконички приказ речи, што значи да је садржај слике упућивао на значење речи. Задатак за децу био је да пронађу њихово место у сликопесми.

Овде се могу видети нивои посредовања између иконе и речи (в. Мићић, 2019: 177). 1. икона (свако дете проналази једну сличицу, нпр. илустрацију гуске која је икона

¹³ „Дечја знања о својствима величина постепено постају сложенија: најпре се користе релативне јединице, а потом стандардне (метар). Обрада мерења дужине заснива се на практичној активности: деца кораком мере дужину просторије од зида до зида, дужину табле лактом, дужину клупе педљем итд. *Корак, лакат и педаљ* јесу тзв. релативне мере.“ (Дејић, 2016: 97).

за реч *гуска*), 2. појам (та илустрација представља појам *гуска*), 3. реч (тај појам именујемо речју *гуска* чије место проналазимо у сликопесми). Прелажењем прстом по речима и сликама из сликопесме, деца су самостално откривала где је потребно „убацити“ одређену реч (икону). Када смо дошли до речи која недостаје, деца су проверавала да ли код себе имају ту сличицу (реч која је представљена иконом). На основу риме деца су могла да претпоставе која реч недостаје. Деца су приметила да неке речи слично звуче, на пример *уске-гуске*. Када је у драматизацији изговорена реч *уске*, довољно је било направити паузу и дати им времена да пронађу икону гуске и залепе је на своје место у сликопесми. На тај начин су деца учествовала у интерпретацији тако што су интуитивно издвајала слоге у речима (видети: Мићић, 2019: 174), у чему им је од помоћи био и контекст у коме је реч дата:

*У густој трави надамак реке,
крај неке стазе уске,
нашла сам синоћ, у сами сутон,
перо госпође _____ (гуске).*

Током ове игре деца су материјале сагледавала и са становишта математичких појмова, приликом придруживања по једног шумског плода сваком уоченом слову (кореспонденција 1:1). Након тога, пребројавају слова у речи и мењају редослед слова („проналазе штампарске грешке“ јер се штампарија *Шумских новина* покварила). Током симболичког представљања слова у речима, деца упоређују дужине речи тако што праве низ плодова један испод другог. Низ плодова репрезентовао је низ слова у речи. Деца су уочавала која је реч дужа, што се у контексту математике може схватити као коришћење нестандардних/релативних мерних јединица, у овом случају шумских плодова (в. Дејић, 2016: 97—100).

За стварање сликопесме било је потребно препознати различите шумске појаве (са иконе) и открити где им је место у њој (нпр. поток, река, стаза, животиње које пасу, јагањци, магарци, коњи, прасе...). Највеће одушевљење се јавило током драматизације огласа *Вуков оглас* – деца су дозивала вука да се врати, желела су да оду иза паравана да га виде и најрадије су говорила о њему. Никома од нас није било унапред познато шта ће се догодити и ко ће се појавити, што је учинило ову игру још занимљивијом. Због дечје реакције на лик вука, закључујемо да је игра била плодна за боље упознавање са карактеристикама ове животиње. Једна таква ситуација би могла омогућити сагледавање особина вука са различитих становишта, кроз игре у којима би се прожимали потенцијали за интегрисање различитих развојних области.

Прилог 1. Допуњени огласи (сликопесме), иконички приказ речи.

ЗАКЉУЧАК

Према новим *Основама предшколског образовања и васпитања* (2018) дете се посматра као *биће игре* која се, између осталог, заснива на иницијативи и отворености. Приказани делови пројекта показују значај дечјег усмеравања процеса, јер су тиме деца охрабрена за слободно изражавање осећања и интересовања, као и за преузимање иницијативе. Планирањем пројекта на основу дечјег усмеравања (предлога, реакција и сл.), применили смо другачију врсту планирања – заједничко развијање програма, у којем сваки учесник има подједнако важну улогу. Игре су биле засноване на подстицању развоја ране писмености која је једна од најважнијих компетенција у учењу и развоју деце. Претчиталачке активности у игри улога (где су се снажиле дечја истрајност и самосталност) довеле су до веће потребе деце да у њој учествују. Потенцијал дечје игре приказан је такође у усвајању демократских вредности током сарадње са вршњацима, а томе је посебан допринос дала игра улога на којој је пројекат заснован.

Уметничка вредност коришћених књижевних текстова омогућила је деци улазак у имагинативни свет који је значајан за свестрани развој детета, али је уједно у деци изазвала жељу да проблему приступе на другачији начин – истраживачки. Истраживање је водило децу ка самоконструисању значења текста, као и знања о основним језичким јединицама (глас, слог, реч, реченица, слово), при чему је почетно читање деци приближило нове садржаје које смо сагледавали са различитих

становишта.

Тиме је омогућено да дете, као целовито биће, свој говорни развој усмерава у правцу других области развоја – да користи свој потенцијал изражавања на различите начине и да учи интегрисано.

Литература

1. Бренеселовић Павловић, Д. Крњаја, Ж. (2017). „КАЛЕИДОСКОП: Теоријска полазишта“, Београд: ИПА Филозофски факултет.
2. Дејић, М. (2016). *Предшколац у свету математике : активности за децу узраста од три до шест и по година: приручник за васпитаче и родитеље*. Београд: Креативни центар.
3. Ивановић, Р. (2014). *Деца имају реч: деца у говорним разменама*. Београд: Креативни центар.
4. Каменов, Е. (2006). *Васпитно-образовни рад у припремној групи децјег вртића*. Нови Сад: Драгон.
5. Каменов, Е. (1990). *Предшколска педагогија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
6. Мићић, В. (2016). *Синтакса просте реченице у разредној настави*. Београд: Учитељски факултет.
7. Мићић, В. (2017). „Од речи до реченице. Синтаксичке вежбе у раду са децом предшколског узраста“, у: *Унапређење квалитете живота дјеце и младих, Удружење за подршку и креативни развој дјеце и младих и Едукацијско-рехабилитацијски факултет Универзитета у Тузли, Тузла, 61–72*.
8. Мићић, В. Јанковић, Ђ. Стојановић, Л. (2019). *Методика развоја говора II – скрипта за студенте васпитачког смера*, Београд: Учитељски факултет.
9. Мићић, В. (2019). Подстицање развоја ране писмености. *Методичка пракса*, бр. 1/2019. Београд: Учитељски факултет, 171–194.
10. Милатовић, В. Цветановић, З. Јанићијевић, В. Мићић, В. (2015). *Практичан рад на развоју говора у предшколској установи*. Београд: Учитељски факултет.
11. *Основе програма предшколског образовања и васпитања* (2018): Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
12. <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org/serbia/files/2018-05/Osnove-diversifikovanih-programa-PVO.pdf> (приступљено 28. 10. 2019).
13. *Правилник о стандардима компетенција за професију васпитача и његовог професионалног развоја* (2018): Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
14. Стојановић, Л. (2019). Књижевни текст и вредности које пружа у предшколском васпитању и образовању. *Методичка пракса*, бр. 1/2019. Београд: Учитељски факултет, 45–62.

Tamara Morina
Faculty of Pedagogy,
University of Belgrade

PRE-READING PLAY IN THE EXPLORATORY
PROCESS

Summary: The fragments of the project which will try to present the way of succeeding in specified goals of the new pre-school programs are singled out here. Through consideration of these fragments, the most important frameworks of the project focus on encouragement of early literacy, for which it was important to form an exploratory relation toward the problem and discover new ways of guiding the project (study process). In order to create a „problematic situation“ we have chosen „Forest News ads“ and „Cabbage Leaf ads“ by Branko Ćopić. Described within the paper are values of said literary works and the ways that they have brought out the need to play in children. The game they played was based on language exploration. Focus of this paper is development of pre-reading competencies which have led children to new interests and desire to expand the game with practical exploration. The goal is to present how pre-reading activities encourage children to perceive contents and materials from a different developmental area and to gain new insight by developing different potentials. In order to achieve this goal, we identified practical examples which will show different ways of guiding the project, during which we made sure to concentrate on the child as a unique and integral being.

Keywords: early literacy, study process, project guidance, problem situation, integration potential.

Рад је примљен 12. 11. 2019. године, а рецензиран 02. 12. 2019. године